

Potloodtekening van de St. Catharinakerk in het schetsboekje van Vincent van Gogh, 1885.

‘Van Gogh is te groot voor Nuenen alleen’

Vincent van Gogh woonde en werkte in Nuenen, maar Eindhoven beschouwde hij als zijn zakelijke en creatieve centrum. Hier kreeg zijn ontwikkeling als kunstschilder een boost. Merkwaaardig genoeg vond de stad Van Gogh nooit in haar DNA passen. Vincent is van Nuenen. Onterecht, zo blijkt. Deel één van een tweeluik over de betekenis van Vincent van Gogh voor Eindhoven toen en nu.

TEKST: HANS MATHEEUWSEN FOTO'S: RHCE INFOGRAPHIC: SPACE3

Onze provincie kent vijf gemeenten die onder de noemer ‘Van Gogh in Brabant’ de binding uit het verleden met de wereldberoemde kunstschilder gezamenlijk uitdragen: Zundert, Tilburg, Etten(-Leur), Den Bosch en Nuenen. Vanwege hun relatie met Van Gogh worden Zevenbergen en Helvoirt ook wel tot dit rijtje gerekend.

Hoewel Eindhoven negentien keer wordt genoemd in de correspondentie met zijn broer Theo en vrienden komt de stad in geen enkele officiële opsomming voor. Dat is op zijn minst opmerkelijk omdat voor Vincent tijdens zijn verblijf te Nuenen tussen 1883 en 1885 ‘de handelsplaats’ Eindhoven van grote betekenis was. Hier kocht (of pofte) hij zijn verf en doeken, logeerde hij regelmatig, woonden en werkten zijn vrienden en opdrachtgevers, behoorde hij tot de creatieve en intellectuele kern, gaf hij teken- en schilderles en ontving hij medische zorg.

Opportunistisch gerekend zou Van Gogh bovendien zo'n veertig tot vijftig Eindhovense werken hebben geproduceerd, waarop de geschiedenis voor het gemak het predikaat ‘Nuenen’ plakte. Maar

de Genneper Watermolen bijvoorbeeld stond toch echt in Gestel, en niet in Nuenen. Hij tekende en schilderde de natuur en het boerenleven in Coll, de Tongelrese Boschjes, de Loo-velden, 't Wasven, Woensel. Hij schilderde hier buiten, én binnen. Bij zijn opdrachtgever Antoon (Toon) Hermans. En in het atelier van zijn vriend Antoon Kerssemakers.

Van al die werken geldt het Eindhovens station in de winter als exponent van zijn aanwezigheid in de stad. Het station was zeer belangrijk in Vincents leven. Hier vertrok en arriveerde hij en sprak hij af met familie, vrienden en bekenden. Hij logeerde in een pension in het Korenstraatje (Jan van Hooffstraat) als dat beter uitkwam. Ging naar de dokter in de Willemstraat. Verkreeg zijn materialen in de Rechtestraat. Verbleef op de Wal. Zwierf rond de St. Catharinakerk. Vincent woonde en werkte weliswaar in en rond Nuenen, Eindhoven was zijn epicentrum. Hij was het middelpunt van het kunstzinnige leven in de stad, werd hier gevoed met ideeën en zette de eerste stappen op weg naar zijn verdere ontwikkeling als schilder. De ‘stadse’ mentaliteit moet voor de bereide Vincent een verademing zijn geweest. Heel anders dan het boerse Nuenen, waar hij al gauw werd beschouwd als zonderling en op voorspraak van de

dominee (wegens het verondersteld bezwangeren van een model) met de nek werd aangekeken.

„Vincent van Gogh is te groot voor Nuenen alleen”, placht Peter Nagelkerke te zeggen. De Eindhovenaar onderzoekt de regionale wandelingen van de kunstschilder al lang en intensief. De betekenis van Van Gogh voor Eindhoven is volgens hem vele malen groter dan algemeen wordt aangenomen. Tot zijn ontsteltenis echter toont de stad hier nauwelijks belangstelling voor. Voor slechts 95.000 gulden had het Van Abbe ooit de trotse eigenaar kunnen worden van de 'Collse Watermolen'. Het Van Gogh-museum ging naar Amsterdam. Vincents materiaalgebruik en schildertechniek worden elders wetenschappelijk onderzocht. Wat Nagelkerke, samen met stadsarcheoloog Nico Arts en een team, aan artefacten opdiepte uit de achtertuin van de Van Goghs in Nuenen verstoof inmiddels in zijn eigen atelier. Er is simpelweg geen interesse. Het Vincent in Nuenen heeft aangekondigd er wel een keer over te willen praten.

Nagelkerke is Van Gogh-kenner en geniet zelf inmiddels een zekere reputatie als beeldend kunstenaar. In zijn werkzame leven was hij senior vice-president van Philips Design. Hij bewondert Van Gogh vanwege de vernieuwing die hij bracht in de schilderkunst. „Door de paletontwikkeling. Door Jantje Baijens maakte hij kennis met

het chromium-geel, wat giftig was. Hij experimenteerde met verf en kleuren. Liet een perspectiefraam maken. Sloeg zijn penselen plat, voor de later zo karakteristieke penseelvoering. Vincent was erg tegendraads. Maar hij bouwde hier al aan de brug tussen het oude realisme en de moderne kunst. Zijn broer Theo moest er ook aan wennen. Die zat in het impressionistische Parijs.”

Het potentieel in iets zien en ermee aan de slag gaan, was een kenmerk van Nagelkerke bij Philips. Hij ziet potentie in de betekenis van Vincent van Gogh voor Eindhoven. „Net zoals Eindhoven staat Van Gogh voor vernieuwing en innovatie. Maar het historische besef ontbreekt. We weten niet eens meer wat hij hier allemaal heeft gedaan en wat hij daardoor voor de stad heeft betekend. Vanuit oogpunt van citymarketing, maar ook binnen de ambitie van Eindhoven op weg naar culturele hoofdstad past Van Gogh. Maar volgens een gemeente-ambtenaar 'zit Van Gogh niet in het DNA van Eindhoven. En dat is een grote misvatting.’”

Vincent verkeerde voortdurend in geldnood. Het geld dat Theo hem toestuurde, besteedde de kunstenaar voornamelijk in Eindhoven. Hij was kind aan huis bij schilderswinkel, verhandel en drogisterij Jan Baijens in de Rechtstraat. Jantje Baijens schilderde zelf ook en stelde Van Gogh voor aan leerlooier en

Watermolen in Gennep, 1884

Watermolen in Kollen, 1884

Gennep Watermolen, 1884

WOENSEL

TONGELRE

CENTRUM

GASTEL

Hein van der Linden

Joseph van der Harten

Toon Hermans

Station 1868

Locaties Vincent van Gogh in Eindhoven 1883-1885

1 Opwettensmolen	16 Sociëteit Markt - Concordia
2 De Gelse Watermolen	17 Jan Baijens, Rechtestraat
3 Tongelrese Roschjes	18 Waagegebouw
4 Raauwe Veldje	19 Korenstraatje
5 Loostraat, Martin Aarts	20 Demer
6 Hofke, Plankenopkamer	21 Rozemarijnstraat
7 Sint Martinuskerk	22 Sint Caribarijmakerk
8 Wasven	23 Keizersgracht
9 Huize Mignot	24 Vrijstraat - Rechtestraat
10 Stationsplein	25 Vrijstraat
11 Kolenopslag	26 Volderstraat
12 Anton Kerssemakers	27 Willemstraat
13 Molen aan Meulenpaaije	28 Gennepeweg
14 Vestdijk, Drukkerij Gestel	29 Station Gestel
15 P. v. Bemmel, Nieuwstraat	

BRON: PETER NAGELKERKE

Het oude station in Eindhoven, 1885.

Peter Nagelkerke

FOTO: MADELEINE SARIS

amateurschilder Antoon Kerssemakers, oftewel Toon Kers. Beiden behoorden tot de kunstzinnige kring van 'oprechte amateurs' in de stad. Toon en Vincent trokken er regelmatig samen op uit om te schilderen. Baijens introduceerde Vincent ook bij gepensioneerd goudsmid en antiekverzamelaar Antoon Hermans. Hij had net een fraaie villa gebouwd op de Wal (nu Keizersgracht), naar het ontwerp van zijn vriend en architect Pierre Cuypers. Deze tekende ook de Catharinakerk en het Rijksmuseum in Amsterdam. Hermans bepaalde het geestelijk klimaat in de stad. Hij wilde achttien panelen in de grote eetzaal van zijn huis beschilderen. Hermans had er twaalf af, allemaal met bloemenmotieven. Vincent maakte de ontwerpen voor de overige zes. Hij putte inspiratie uit het boerenleven. Waar de panelen zijn gebleven, weet niemand. Ambtenaar en telegrafist (in Nuenen!) Willem van de Wakker maakte deel uit van het schildersclubje, dat veelal stillevens vastlegde. Een ander lid was Dimmen Gestèl. Hij was lithograaf en hielp Vincent aan zijn eerste steendruk, een afbeelding van De Aardappeleters. De oplage van vijftig exemplaren kostte Van Gogh nog geen drie gulden (anderhalve euro). Vincent laat in Eindhoven ook nog schilderijen fotograferen, zelfs van werken die later verloren gingen, waarvan hij afdrucken opstuurt naar zijn broer in Frankrijk. Van Gogh gebruikte de foto's als visitekaartjes. 🍷

Bronnen:

- *Eindhoven tussen gloeikouske en gloeilamp* – Karel Vermeeren
- *Eindhoven toen Eindhoven nog Eindhoven was* – Karel Vermeeren
- *Vincent van Gogh - De Brieven, Drenthe-Parijs 1883-1887* – Van Gogh Museum, Huygens Instituut, Amsterdam University Press
- *Vincent van Gogh, De biografie* – Steven Naifeh en Gregory White Smith
- *Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, rhc-eindhoven.nl*